

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Emilii Krakowiak

**pt. „Funkcjonowanie przepisów prawa ukierunkowanych na
wyeliminowanie narażenia na środowiskowy dym tytoniowy w lokalach
gastronomiczno-rozrywkowych
w świetle zmian legislacji antytytoniowej w Polsce”.**

Promotor: dr hab. n. med. Włodzimierz Stelmach

Promotor pomocniczy: dr n. o zdrowiu Adam Rzeźnicki

Palenie tytoniu i jego konsekwencje zdrowotne stanowią problem ogólnoswiatowy. Zarówno krajowe, jak i międzynarodowe działania z zakresu zdrowia publicznego już od wielu lat nastawione są na zwalczanie tej epidemii. Niestety mimo wielu inicjatyw problem na świecie jest nadal bardzo poważny. W Polsce odsetek osób palących zmniejsza się również bardzo powoli i jeszcze przez wiele lat będziemy ponosić konsekwencje zdrowotne, społeczne i gospodarcze związane z paleniem tytoniu.

Problem jaki podjęła się rozstrzygnąć Doktorantka dotyczący funkcjonowania przepisów prawa ukierunkowanych na wyeliminowanie narażenia na środowiskowy dym tytoniowy w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych w świetle zmian legislacji antytytoniowej w Polsce jest bardzo ważny i może mieć bardzo duże znaczenie praktyczne.

Rozprawa doktorska liczy 271 stron. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów teoretycznych, celu, materiału i metod badania, wyników badania, wniosków, dyskusji, piśmiennictwa, spisu rycin i tabel, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz załączników. Mgr Emilia Krakowiak powołała się na 200 pozycji trafnie dobranego piśmiennictwa, w tym na ponad 100 pozycji w języku angielskim. W rzeczywistości Doktorantka powołała się na nieco ponad 190 pozycji literatury, ponieważ kilka pozycji piśmiennictwa pojawiło się dwukrotnie w bibliografii. W pracy zamieszczonych jest 145 wykresów oraz 4 tabele.

Jako główny cel dysertacji Doktorantka przyjęła ocenę funkcjonowania przepisów prawa ukierunkowanych na wyeliminowanie narażenia na środowiskowy dym tytoniowy pracowników lokali gastronomiczno-rozrywkowych w Łodzi przed i po wprowadzeniu zmian legislacji antytytoniowej w Polsce w 2010 roku. Wyznaczyła również 6 celów szczegółowych: 1. Porównanie rozpowszechnienia palenia tytoniu wśród pracowników lokali gastronomiczno-rozrywkowych w Łodzi przed i po wprowadzaniu nowelizacji ustawy; 2. Porównanie częstości łamania przez pracowników i klientów przepisów antytytoniowych w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych przed i po wprowadzaniu nowelizacji ustawy; 3. Porównanie częstości narażenia pracowników lokali gastronomiczno-rozrywkowych na wdychanie środowiskowego dymu tytoniowego w miejscu pracy przed i po wprowadzaniu nowelizacji ustawy; 4. Poznanie sposobów egzekwowania obowiązujących przepisów zabraniających palenia tytoniu w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych; 5. Ocena wiedzy respondentów na temat wpływu dymu tytoniowego na zdrowie człowieka oraz poznanie postaw personelu zatrudnionego w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych wobec używania tytoniu; 6. Poznanie opinii pracowników lokali gastronomiczno-rozrywkowych na temat wprowadzania dalszych zmian w legislacji antytytoniowej mających na celu zwiększenie ochrony osób niepalących przed narażeniem na środowiskowy dym tytoniowy.

Część teoretyczną pracy stanowi pięć rozdziałów dających czytelnikowi solidne, merytoryczne wprowadzenie do zagadnień analizowanych w doktoracie. W pierwszym rozdziale teoretycznym dysertacji Doktorantka dokonała charakterystyki epidemiologii palenia tytoniu na świecie oraz w Polsce. Poruszyła również zagadnienia związane z ekonomicznymi aspektami palenia tytoniu na świecie. W kolejnym rozdziale przedstawiła wpływ palenia tytoniu na zdrowie człowieka, a także opisała konsekwencje zdrowotne narażenia na środowiskowy dym tytoniowy. W trzecim rozdziale Doktorantka obszernie scharakteryzowała regulacje prawne związane z kontrolą epidemii palenia tytoniu w Polsce. Kolejny rozdział zawiera ocenę skuteczności funkcjonujących przepisów antytytoniowych w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych w wybranych krajach, w których rzeczony przepisy funkcjonują od kilku lub kilkunastu lat. W ostatnim rozdziale teoretycznym doktoratu mgr Emilia Krakowiak dokonała charakterystyki dwóch kluczowych, międzynarodowych inicjatyw skierowanych na walkę z epidemią palenia tytoniu na świecie, to jest Ramowej Konwencji Światowej Organizacji Zdrowia o Ograniczeniu Użycia Tytoniu (FCTC) oraz pakietu MPOWER – narzędzia zawierającego 6 najskuteczniejszych metod walki z tytoniem.

Aby zrealizować cele pracy Doktorantka przeprowadziła badanie składające się z dwóch etapów. Pierwszy etap badania został przeprowadzony w 2010 roku, natomiast drugi

etap w 2015 roku. Badanie przeprowadzono wśród pracowników 300 wylosowanych spośród 1134 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, jako „restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne”. Doktorantka posłużyła się dwoma kwestionariuszami ankiety stworzonym i rekomendowanym przez Institute for Global Tobacco Control do badania narażenia na środowiskowy dym tytoniowy. Kwestionariusz wykorzystany w pierwszym etapie badań zawierał 41 pytań, natomiast kwestionariusz użyty do badań w drugim etapie został poszerzony o dodatkowe pytania pozwalające m.in. na ocenę funkcjonowania znowelizowanych przepisów antytytoniowych i zawierał ogółem 86 pytań. Pierwsze badanie zostało przeprowadzone wśród 1360 osób pracujących w 300 wylosowanych lokalach gastronomiczno-rozrywkowych w Łodzi. Drugim etapem badania objęto 1247 respondentów pracujących w tych samych lokalach, w których prowadzone było badanie w 2010 roku. Zebrany w ten sposób materiał empiryczny został poddany dokładnej i merytorycznie poprawnej analizie statystycznej oraz opisowej. W toku analizy statystycznej Doktorantka opisała strukturę grup według analizowanych zmiennych za pomocą wskaźników struktury. W celu zbadania zależności pomiędzy analizowanymi zmiennymi zastosowała test χ^2 . W analizach, w których było to konieczne, wykorzystwała modyfikację testu z poprawką Yates'a. W analizie statystycznej wykorzystano również modele regresji logistycznej – jednoczynnikowej i wieloczynnikowej. Na badanie wyraziła zgodę Komisja Bioetyki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Na uwagę zasługuje fakt, że przeprowadzenie tak obszernego, dwuetapowego badania wymagało od Doktorantki bardzo dużego nakładu pracy oraz wysokich umiejętności w zakresie organizacji i koordynowania badania naukowego.

Mocną stroną badania przeprowadzonego na potrzeby niniejszej rozprawy jest fakt, że Autorka wykorzystwała kwestionariusze ankiety stworzone i rekomendowane przez Institute for Global Tobacco Control. Dzięki takiemu doborowi narzędzi badawczych uzyskane wyniki są łatwe do porównania z wynikami badań przeprowadzonymi w innych krajach. Ponadto rozszerzenie kwestionariuszy o dodatkowe pytania pozwoliło dostosować narzędzia do sytuacji panującej w Polsce. Niestety Doktorantka nie zamieściła w Dysertacji wykorzystanych kwestionariuszy, co byłoby pełną informacją o wykorzystanych narzędziach badawczych. Z obowiązku Recenzenta muszę Doktorantce zwrócić uwagę na to niedociągnięcie.

W rozdziale poświęconym wynikom badań mgr Emilia Krakowiak w pierwszej kolejności dokonała charakterystyki badanych biorących udział w obu etapach badania.

Należy podkreślić, że obie grypy respondentów nie różniły się od siebie w sposób istotny statycznie pod względem zmiennych społeczno-demograficznych, takich jak płeć, wiek oraz wykształcenie. Podobieństwo struktury społeczno-demograficznej badanych grup zwiększa wartość merytoryczną prowadzonych na potrzeby pracy analiz i porównań. W dalszej części dysertacji Doktorantka dokonała analizy odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące palenia tytoniu w roku 2010 i w roku 2015. Przedstawiła i porównała strukturę odpowiedzi respondentów na pytania dotyczące obowiązywania i przestrzegania przepisów antytytoniowych oraz narażenia pracowników na wdychanie środowiskowego dymu tytoniowego w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych w poszczególnych latach prowadzenia badania. Część wynikowa rozprawy doktorskiej zawiera również ocenę wiedzy respondentów na temat wpływu dymu tytoniowego na zdrowie człowieka, ocenę postaw personelu zatrudnionego w lokalach gastronomiczno-rozrywkowych wobec używania tytoniu oraz analizę opinii pracowników na temat rozszerzania i zaostrzania legislacji antytytoniowej w Polsce.

Bardzo istotnych i nowatorskich danych dostarczyły wyniki przeprowadzonej przez Autorkę regresji logistycznej. Dzięki przeprowadzonej analizie Doktorantka zidentyfikowała czynniki, które w istotny sposób zwiększały ryzyko narażenia pracowników na palenie bierne. Do tych czynników należały między innymi: występowanie sali dla osób palących w lokalu, brak regulaminu zabraniającego używania wyrobów tytoniowych przez pracowników w pomieszczeniach zamkniętych lokalu innych niż pomieszczenia dla gości oraz brak wiedzy, że narażenie na dym tytoniowy powoduje choroby nowotworowe u osób niepalących. Przedstawione przez Doktorantkę wyniki dostarczają praktycznej wiedzy, jakie kroki należy podejmować w pierwszej kolejności aby zwiększyć poziom ochrony zdrowia osób niepalących przed konsekwencjami narażenia na wdychanie środowiskowego dymu tytoniowego.

Wyniki badania mgr Emilia Krakowiak podsumowała ciekawą dyskusją oraz wnioskami odpowiadającymi postawionym celom pracy.

Dysertacja przedstawia bardzo dużą wartość naukową i społeczną, a jej wyniki mają znaczenie poznawcze i praktyczne. Doktorantka podjęła się nowatorskiego, a zarazem bardzo ważnego problemu jakim jest skuteczność funkcjonującego prawa mającego na celu ochronę zdrowia osób niepalących przed konsekwencjami palenia biernego. Praca stanowi bardzo dobrą i rzetelną analizę funkcjonowania przepisów prawa ukierunkowanych na wyeliminowanie narażenia na środowiskowy dym tytoniowy pracowników lokali i klientów gastronomiczno-rozrywkowych. Autorka wykazała duże niedoskonałości w funkcjonowaniu

legislacji antytytoniowej zabraniającej palenia tytoniu w miejscach publicznych, takich jak lokale gastronomiczno-rozrywkowe. Doktorantka udowodniła w swojej pracy, że mimo wprowadzanych zmian w legislacji antytytoniowej w naszym kraju nadal nie wypracowano rozwiązań, które gwarantowałyby skuteczną ochronę zdrowia osób niepalących przed konsekwencjami narażenia na wdychanie środowiskowego dymu tytoniowego.

Doktorantka wykazała się dużą znajomością podjętej problematyki badawczej i literatury światowej. Rozprawa stanowi samodzielne rozwiązanie przez Autorkę problemu naukowego. Uzyskane wyniki powinny być przedstawione osobom odpowiedzialnym za kształtowanie polityki antytytoniowej w Polsce oraz podmiotom powołanym do monitorowania przestrzegania omawianych przepisów. Zawarte w pracy informacje mogą posłużyć zwiększeniu skuteczności przestrzegania prawa i tym samym zapewnić skuteczniejszą ochronę zdrowia pracowników i klientów lokali gastronomiczno-rozrywkowych przed konsekwencjami narażenia na palenie bierne.

Rozprawa napisana jest poprawnym językiem polskim, choć w pracy pojawiają się drobne błędy stylistyczne i interpunkcyjne.

Rozprawa doktorska mgr Emilii Krakowiak spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2013 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym przedkładam Wysokiej Radzie Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi wniosek o dopuszczenie mgr Emilii Krakowiak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ze względu na nowatorstwo oraz dużą wartość praktyczną pracy wnioskuję o wyróżnienie niniejszej rozprawy doktorskiej.

Prof. dr hab. n. med. Iwona Bojar